

چون میخواهیم قانون اساسی را از لحاظ حقوقی و سیاسی مورد مطالعه و انتقاد قرار دهیم بدو آمتن آن در این شماره درج گردید

متن قانون اساسی

مورخ ۱۴ شهر ذی قعدة الحرام ۱۳۲۴

در تشکیل مجلس

- اصل اول** - مجلس شورای ملی بموجب فرمان معدلت بنیان مورخه چهاردهم جنای الاخر ۱۳۲۴ مؤسس و مقرر است .
- اصل دوم** - مجلس شورای ملی نماینده فاطمه اهلای مملکت ایران است که در امور معاشی و سیاسی وطن خود مشارکت دارند .
- اصل سوم** - مجلس شوزای ملی مرکب است از اعضائی که در طهران و ایالات انتخاب میشوند و محل انعقاد آن در طهران است .
- اصل چهارم** - عده انتخاب شوندگان بموجب انتخاب نامه علیحده از برای طهران و ایالات فعلا یکصد و شصت و دو نفر معین شده است و بر حسب ضرورت عده مزبور تزیاید تواند یافت الی ۲۰۰ نفر .
- اصل پنجم** - منتخبین از برای دو سال تمام انتخاب میشوند و ابتداء این مدت از روزی است که منتخبین ولایات تماماً در طهران حاضر خواهند شد پس از انقضاء مدت دو سال باید نمایندگان مجدداً انتخاب شوند و مردم مختارند هر يك از منتخبین سابق را که بخواهند و از آن ها راضی باشند دوباره انتخاب کنند .
- اصل ششم** - منتخبین طهران لدی الحضور حق انعقاد مجلس را داشته مشغول میباشد و مذاکره میشوند رای ایشان در مدت غیبت منتخبین ولایات با کثرت مناط اعتبار و اجرا است .
- اصل هفتم** - در موقع شروع مذاکرات باید اقلاً دو تلت از اعضاء مجلس حاضر باشند و هنگام تحصیل رای سه ربع از اعضاء باید حاضر بوده و اکثریت آراء وقتی حاصل میشود که بیش از نصف حضار مجلس رای بدهند .
- اصل هشتم** - مدت تعطیل و زمان اشتغال مجلس شورای ملی بر طبق نظامنامه داخلی مجلس بتصدیق خود مجلس است و پس از تعطیل تابستان باید مجلس ار چهاردهم میزان که مطابق جشن افتتاح اول مجلس است مفتوح و مشغول کار شود .
- اصل نهم** - مجلس شورای ملی در مواقع تعطیل فوق العاده منعقد تواند شد .
- اصل دهم** - در موقع افتتاح مجلس خطابه بحضور همایونی عرض کرده بجواب خطابه از طرف قرین الشرف ملوکانه سرافراز و مباهی میشود .
- اصل یازدهم** - اعضاء مجلس بدو آ که داخل مجلس میشوند باید بترتیب ذیل قسم خورده و قسم نامه را امضاء نمایند .

صورت قسم نامه

ما اشغالی که در ذیل امضاء کرده ایم خداوند را بشهادت میطلبیم و بقرآن قسم یاد میکنیم مدام که حقوق مجلس و مجلسیان مطابق این نظامنامه محفوظ و بگری است تکالیفی را که بمارجوع شده است مهما امکان با کمال راستی و درستی و جدوجهد انجام بدهیم و نسبت باهلحضرت شاهنشاه متبوع عادل مقضم خودمان صدیق و راستگو باشیم و باسلس سلطنت و حقوق ملت خیانت ننمائیم و هیچ منظوری نداشته باشیم جز فوائده و مصالح دولت و ملت ایران .

اصل دوازدهم - هیچ عنوان و بهیچ دست آویز کسی بدون اطلاع و تصویب مجلس شورای ملی حق ندارد متعرض اعضای آن بشود اگر احياناً یکی از اعضا علناً مرتکب جنحه و جنایتی شود و در حین ارتکاب جنایت دستگیر گردد باز باید اجرای سیاست درباره او با استحضار مجلس باشد .

اصل سیزدهم - مذاکرات مجلس شورای ملی از برای آنکه نتیجه آنها بموقع اجراء گذارده تواند شد باید علنی باشد روزنامه نویس و تماشاچی مطابق نظامنامه داخلی مجلس حق حضور و استماع دارند بدون اینکه حق نطق داشته باشند تمام مذاکرات مجلس را روزنامهچیان میتوانند بطبع برسانند بدون تحریف و تغییر معنی تا عامه ناس از مباحث مذاکره و تفصیل گزارشات مطلع شوند هر کس صلاح اندیشی در نظر داشته باشد در روزنامه عمومی برنگارد تا هیچ امری از امور در برده و بر هیچکس مستور نماند لهذا عموم روزنامهچیان مادامی که متدرجات آنها منحل اصلی از اصول اساسیه دولت و ملت نباشد مجاز و مختارند که مطالب مفیده عام المنفعه را همچنان مذاکرات مجلس و صلاح اندیشی خلق را بر آن مذاکرات بطبع رسانیده منتشر نمایند و اگر کسی در روزنامهچیان و مطبوعات برخلاف آنچه ذکر شد و باغراض شخصی چیزی طبع نماید یا تهمت و افترا بزند قانوناً مورد استنطاق و محاکمه و مجازات خواهد شد.

اصل چهاردهم - مجلس شورای ملی بموجب نظامنامه علیحده موسوم بنظامنامه داخلی امور شخصی خود را از قبیل انتخاب رئیس و نواب رئیس و منشیان و سایر اجزاء و ترتیب مذاکرات و شعب و غیره منظم و مرتب خواهد کرد .

در وظایف مجلس و حدود و حقوق آن

اصل پانزدهم - مجلس شورای ملی حق دارد در عوم مسائل آنچه را صلاح ملک و ملت میدانند پس از مذاکره و مداوله از روی راستی و درستی عنوان کرده با رعایت اکثریت آراء در کمال امنیت و اطمینان با تصویب مجلس سنا توسط ششمن اول دوت بمرض برساند که بصحه مایبونی موشح و بموقع اجراء گذارده شود .

اصل شانزدهم - کلیه قوانینی که برای تشبیه مبنای دولت و سلطنت و انتظام امور عملکتی و اساس وزارتخانه ها لازم است باید بتصویب مجلس شورای ملی برسد .

اصل هفدهم - لوائح لازمه را در ایجاد قانونی یا تغییر و تکمیل و نسخ قوانین موجوده مجلس شورای ملی در موقع لزوم حاضر مینماید که بتصویب مجلس سنا بصحه همایونی رسانیده و بموقع اجرا گذارده شود.

اصل هیجدهم - تسویه امور مالیه جرح و تمذیل بودجه تغییر در وضع مالیاتها و رد و قبول عوارض و فروعات همچنان بمیزی های جدیده که از طرف دولت اقدام خواهد شد بتصویب مجلس خواهند بود.

اصل نوزدهم - مجلس حق دارد برای اصلاح امور مالیاتی و تسهیل روابط حکومتی در تقسیم ایالات و ممالک ایران و تجدید حکومتها پس از تصویب مجلس سنا اجرای آرای مصوبه را از اولیای دولت بخواهد.

اصل بیستم - بودجه هر یک از وزارتخانه ها باید در نیمه آخر هر سال از برای سال دیگر تمام شده ۱۵ روز قبل از عید نوروز حاضر باشد.

اصل بیست و یکم - هر گاه در قوانین اساسی وزارتخانه ها قانونی جدید یا تغییر و نسخ قوانین مقرره لازم شود بتصویب مجلس شورای ملی صورت خواهد گرفت اهم از اینکه لزوم آن امور از مجلس عنوان یا از طرف وزرای مسئول اظهار شده باشد.

اصل بیست و دوم - مواردی که قسمتی از عایدات یا دارائی دولت و مملکت منتقل یا فروخته میشود یا تغییری در حدود و ثغور مملکت لزوم پیدا میکنند بتصویب مجلس شورای ملی خواهد بود.

اصل بیست و سوم - بدون تصویب مجلس شورای ملی امتیاز تشکیل کمپانی و شرکتهای عمومی از هر قبیل و بهر عنوان از طرف دولت داده نخواهد شد.

اصل بیست و چهارم - بستن عهدنامه ها و مقاوله نامهها اعطای امتیازات (انحصار) تجارته و صنعتی و فلاحتی و غیره اعم از اینکه طرف داخله باشد یا خارجه باید بتصویب مجلس شورای برسد باستثنای عهد نامه هایی که استتار آنها صلاح دولت و ملت باشد.

اصل بیست و پنجم - استقراض دولتی بهر عنوان که باشد خواه از داخله خواه از خارجه با اطلاع و تصویب مجلس شورای ملی خواهد بود.

اصل بیست و ششم - ساختن راه های آهن یا شوسه خواه بخرج دولت خواه بخرج شرکت و کمپانی اعم از داخله و خارجه منوط بتصویب مجلس شورای ملی است.

اصل بیست و هفتم - مجلس در هر جا نقصی در قوانین و یا مسامحه در اجرای آن ملاحظه کند بوزیر مسئول در آن کار اخطار خواهد کرد و وزیر مسئول باید توضیحات لازمه را بدهد.

اصل بیست و هشتم - هر گاه وزیری برخلاف یکی از قوانین موضوعه حکم بصحه همایونی رسانیده یا اشتباه کاری احکام کتبی یا شفاهی از پیشگاه مقدس ملوکانه صادر نماید و مستمسک

مسأله و عدم مواظبت خود قرار دهد بحکم قانون مسئول ذات مقدس همایون خواهد بود .
اصل بیست و نهم - هر وزیری که در امری از امور مطابق قوانینی که بعهده همایونی رسیده است از عهده جواب بر نیاید و معلوم شود که نقض قانون و تخلف از حدود مقرر کرده است مجلس عزل او را از پیشگاه همایونی مستدعی خواهد شد و بعد از وضوح خیانت در محکمه عدلیه ، دیگر بخدمت دولتی منصوب نخواهد شد .

اصل سی ام - مجلس شورای ملی حق دارد مستقیماً هر وقت لازم بداند عریضه بتوسط هیئتی که مرکب از رئیس و شش نفر از اعضاء که طبقات ششگانه انتخاب کنند بعرض پیشگاه مقدس ملوکانه برساند وقت شرفیابی را باید بتوسط وزیر دربار از حضور مبارک استیذان نمود .
اصل سی و یکم - وزراء حق دارند در اجلاس مجلس شورای ملی حاضر شده و درجائی که برای آنها مقرر است نشسته مذاکرات مجلس را بشنوند و اگر لازم دانستند از رئیس مجلس اجازه نطق خواسته توضیحات لازمه را از برای مذاکره و مذاقه امور بدهند .

در اظهار مطالب بمجلس شورای ملی

اصل سی و دوم - هر کس از افراد ناس میتواند عرضحال یا ایرادات یا شکایات خود را کتباً بدفترخانه عرایض مجلس عرضه بنماید اگر مطلب راجع بخود مجلس باشد جواب کافی یا خواهد داد و چنانچه مطلب راجع بیکي از وزارتخانهها است بدان وزارت خانه خواهد فرستاد که رسیدگی نمایند و جواب مکفی بدهند .

اصل سی و سوم - قوانین جدیدی که محل حاجت باشد در وزارتخانههای مسئول انشاء و تنقیح یافته بتوسط وزراء مسئول یا از طرف صدراعظم بمجلس شورای ملی اظهار خواهد شد و پس از تصویب مجلس بعهده همایونی موشح گشته بموقع اجراء گذاشته میشود .

اصل سی و چهارم - رئیس مجلس میتواند بر حسب لزوم شخصاً یا بخواهش ده نفر از اعضاء مجلس یا وزیری اجلاسی مجرمانه بدون حضور روزنامه نویس و تماشاچی یا انجمنی مجرمانه مرکب از عده منتخبی از اعضاء مجلس تشکیل بدهد و سایر اعضاء مجلس حق حضور در آن نداشته باشند لکن نتیجه مذاکرات انجمن مجرمانه وقتی مجری تواند شد که در مجلس مجرمانه با قبول شود اگر مطلب در مذاکرات انجمن قبول نشد در مجلس عنوان نخواهد شد و مسکوت عنه حضور سه ربع از منتخبین مطرح مذاکره شده با اکثریت آراء خواهد ماند .

اصل سی و پنجم - اگر مجلس مجرمانه بتقاضای رئیس مجلس بوده است حقدار هر مقدار در مذاکرات را که صلاح بداند باصلاح عموم برساند لکن اگر مجلس مجرمانه بتقاضای وزیری بوده است انشای مذاکرات موقوف به اجازه آنوزیر است .

اصل سی و ششم - هر يك از وزراء میتواند مطلبی را که بمجلس اظهار کرده در هر درجه از مباحثه که باشد استرداد کند مگر اینکه اظهار ایشان بتقاضای مجلس بوده باشد در اینصورت

استرداد مطلب موقوف بموافقت مجلس است .

اصل سی و هفتم - هرگاه لایحه وزیری در مجلس موقع قبول نیافت منضم بملاحظات مجلس عودت داده میشود وزیر مسئول پس از رد یا قبول ایرادات مجلس میتواند لایحه مزبوره را در ثانی بمجلس اظهار بدارد .

اصل سی و هشتم - اعضای مجلس شورای ملی باید رد یا قبول مطالب را صریح و واضح اظهار بدارند و احدی حق ندارد ایشان را تحریم یا تهدید در دادن رأی خود نماید اظهار رد و قبول اعضای مجلس باید بقسمی باشد که روزنامه نویس و تماشاچی هم بتوانند ادراک کنند یعنی باید آن اظهار به علامات ظاهری باشد از قبیل اوراق کبود و سفید و امثال آن .

عنوان مطالب از طرف مجلس

اصل سی و نهم - هر وقت مطلبی از طرف یکی از اعضای مجلس عنوان شود فقط وقتی مطرح مذاکره خواهد شد که افلا ۱۵ نفر از اعضای مجلس آن مذاکره مطلب را تصویب نمایند در این صورت آن عنوان کتباً بر رئیس تقدیم میشود رئیس مجلس حق دارد که آن لایحه را بدو در انجمن تحقیق مطرح مذاقه قرار بدهد .

اصل چهلم - در موقع مذاکره و مذاقه لایحه مذکوره در اصل سی و نهم چه در مجلس و چه در انجمن تحقیق اگر لایحه مزبور راجع بیکي از وزراء مسئول باشد مجلس باید بوزیر مسئول اطلاع داده که اگر بشود شخصاً و الا معاون او بمجلس حاضر شده مذاکرات در حضور وزیر یا معاون او بشود .

سواد لایحه و منضمات آنرا باید قبل از وقت از سه روز الی یکماه باستثناء مطالب فوری از برای وزیر مسئول فرستاده باشند همچنان روز مذاکره باید قبل از وقت معلوم باشد پس از مذاقه مطلب با حضور وزیر مسئول در صورت تصویب مجلس با کثرت آراء رسماً لایحه نگاشته بوزیر مسئول داده خواهد شد که اقدامات مقتضیه را معمول دارد .

اصل چهل یکم - هرگاه وزیر مسئول در مطلب معنون از طرف مجلس بمصلحتی همراه نشد باید معاذیر خود را توجیه و مجلس را متقاعد کند .

اصل چهل و دوم - در هر امری که مجلس شورای ملی از وزیر مسئول توضیح بخواهد آن وزیر ناگزیر از جوابست و این جواب نباید بدون عذر موجه و بیرون از اندازه اقتضا بعهده تأخیر بیفتد مگر مطالب محرمانه که مستور بودن آن در مدت معینی صلاح دولت و ملت باشد ولی بعد از انقضاء مدت معین وزیر مسئول مکلف است که همان مطلب را در مجلس ابراز نماید .

در شرایط تشکیل مجلس سنا

اصل چهل و سوم - مجلس دیگری بعنوان مجلس سنا مرکب از ۶۰ نفر اعضاء تشکیل مییابد که اجلاس آن بعد از تشکیل مقارن اجلاس مجلس شورای ملی خواهد بود .

اصل چهل و چهارم - نظامنامه های مجلس سنا باید بتصویب مجلس شورای ملی برسد .

اصل چهل و پنجم - اعضای این مجلس از اشخاص خیر و بصیر و متدین و محترم مملکت منتخب میشوند سی نفر از طرف قرین الشرف اعلیحضرت همایونی استقراری بی پاینده ۱۰ نفر از اهالی تهران و ۵ نفر از اهالی ولایات و سی نفر از طرف ملت ۱ نفر بانتخاب اهالی تهران و ۱۰ نفر بانتخاب اهالی ولایات .

اصل چهل و ششم - پس از انعقاد سنا تمام امور باید بتصویب هر دو مجلس باشد اگر آن امور در سنا یا از طرف هیئت وزراء عنوان شده باشد باید اول در مجلس سنا تفتیح و تصحیح شده با اکثریت آراء قبول و بعد بتصویب مجلس شورای ملی برسند ولی اموری که در مجلس شورای ملی عنوان میشود برعکس از این مجلس بمجلس سنا خواهد رفت مگر امور مالی که مخصوص بمجلس شورای ملی خواهد بود و قرارداد مجلس در امور مذاکره باطلاع مجلس سنا خواهد رسید که مجلس مزبور ملاحظات خود را بمجلس ملی اظهار نماید ولیکن مجلس ملی مختار است ملاحظات مجلس سنا را بعد از مذاقه لازمه قبول یا رد نماید .

اصل چهل و هفتم - مادام که مجلس سنا معتقد نشده فقط امور بعد از تصویب مجلس شورای ملی بصدقه همایونی موشح و بموقع اجرا گذارده خواهد شد .

اصل چهل و هشتم - هر گاه مطلبی که از طرف وزیری پس از تفتیح و تصحیح در مجلس سنا بمجلس شورای ملی رجوع میشود قبول نیافت در صورت اهمیت مجلس ثالثی مرکب از اعضای مجلس سنا و مجلس شورای ملی بحکم انتخاب اعضای دو مجلس و بالسویه تشکیل یافته در ماده متنازع فیها رسیدگی میکنند نتیجه رأی این مجلس را در شورای ملی قرائت میکنند اگر موافقت دست داد فیها و الا شرح مطلب را بمرض حضور ملوکانه میرسانند هر گاه رأی مجلس شورای ملی را تصدیق فرمودند بجزی میشود اگر تصدیق نفرمودند امر بتجدید مذاکره و مذاقه خواهند فرمود و اگر باز اتفاق آراء حاصل نشد و مجلس سنا با اکثریت دولت آراء انفصال مجلس شورای ملی را تصویب نمودند و هیئت وزراء هم جداگانه انفصال مجلس شورای ملی را تصویب نمودند فرمان همایونی بانفصال مجلس شورای ملی صادر میشود و اعلیحضرت همایونی در همان فرمان حکم بتجدید انتخاب میفرمایند و مردم حق خواهند داشت منتخبین سابق را مجدداً انتخاب کنند .

اصل چهل و نهم - منتخبین جدید تهران باید بفاصله یکماه و منتخبین ولایات بفاصله سه ماه حاضر شوند و چون منتخبین دارالخلافه حاضر شدند مجلس افتتاح و مشغول کار خواهد شد لیکن در ماده متنازع فیها گفتگو نمیکنند تا منتخبین ولایات برسند هر گاه مجلس جدید پس از حضور تمام اعضا با اکثریت تام همان رأی سابق را امضا کرد ذات مقدس همایونی آن رأی مجلس شورای ملی را تصویب فرموده امر باجرا میفرمایند .

اصل پنجاهم - در هر دوره انتخابیه که عبارت از دو سال است یکنوبت امر بتجدید منتخبین بیشتر نخواهد شد .

اصل پنجاه و یکم - مقرر آنکه سلاطین اعقاب و اخلاف ما حفظ این حدود و اصول را که برای تشبیه مبانی دولت و تأکید اساس سلطنت و نگهداری دستگاه ممدلت و آسایش ملت برقرار و بجزا فرمودیم وظیفه سلطنت خود دانست در عهد شاسند .

(متن متمم قانون اساسی در شماره آینده)